

УДК 378: 81'36=111

ПРОЯВ ГРАМАТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Миськів Валентина Анатоліївна

м. Тернопіль

Проаналізовано лінгвістичні методи, що визначають причини прояву граматичної інтерференції у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної. Виявлено суб'єктивні та об'єктивні фактори, що спричиняють граматичну інтерференцію. Охарактеризовано морфологічну та синтаксичну граматичну інтерференцію. Визначено помилки що її зумовлюють.

Ключові слова: морфологічна інтерференція, синтаксична інтерференція, контрастивний метод, друга іноземна мова.

У тримовному середовищі граматична будова мови, що вивчається зазнає певних змін внаслідок іншомовних впливів. Відхилення від норми на граматичному рівні мови можуть зумовити до різні зміни в структурі мови. Це стосується близькоспоріднених мов, що мають спільні граматичні категорії та відрізняються саме проявами цих категорій, мають велику кількість спільнокореневих слів, різних за граматичним оформленням.

Мета статті – дослідити причини прояву граматичної інтерференції на морфологічному та синтаксичному рівні у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної, що дасть змогу побудувати методологічну систему подолання цього явища.

Особливе місце у процесі вивчення англійської мови після німецької займає граматична інтерференція, яка проявляється у письмовій та усній формі. Під навчанням граматичного аспекту мови та мовної діяльності традиційно розуміється навчання морфології та синтаксису. Як свідчить практика навчання англійської мови на базі німецької, граматична інтерференція проявляється на морфологічному, синтаксичному та пунктуаційному рівнях. На думку Н.Гальскової та Н.Гез, основною умовою успішного навчання мови є визначення зон позитивного переносу та інтерференції, а також встановлення можливих труднощів на основі порівняльного аналізу досліджуваної та рідної мов [6, с.274].

У більшості випадків причини прояву інтерференції можна визначити лінгвістичними методами: порівнявши граматичні системи трьох мов і визначивши їх відмінності, можна знайти випадки потенційних форм інтерференції, можливих при контактній

ситуації. Проте не всі потенційні форми інтерференції реалізуються в повному обсязі. Реальна картина впливу тримовності на мовлення індивіда змінюється залежно від багатьох факторів, до того ж деякі з них можна вважати екстралінгвістичними, оскільки вони перебувають поза структурними відмінностями цих мов. Міра проникнення інтерференції може бути різною. Вона залежить від суб'єктивних і об'єктивних факторів. Перші визначаються індивідуальними мовними здібностями студента, його мовною компетенцією. До об'єктивних факторів можна віднести ступінь генетичної схожості рідної, ІМ1 та ІМ2 мов, індивідуальні системно-структурні властивості мови, що вивчається. Зрозуміло, що чим ближчою є спорідненість мов, тим більше тримовний індивід опирається на рідну мову в мовленнєвій діяльності іноземною мовою. Тому схожі мови легше вивчати, але й інтерференція в такому різновиді білінгвізму проявляється частіше й долається важче [2, с.2].

Окрім порівняльного аналізу, який дає можливість виявити зони ймовірної інтерференції, С.Сорокіна звертає увагу на роль аналізу типових помилок, який демонструє конкретні зони цієї інтерференції та певною мірою виявляє характер її прояву. Ці два види аналізу обов'язкові, оскільки помилки, що можуть бути виявлені шляхом зіставлення, як відомо, не завжди актуальні у мовленні [4, с.24].

Основою виявлення граматичної інтерференції, на нашу думку, повинен стати аналіз помилок, оскільки саме вони є конкретним її проявом. Втім, цим не повинно обмежуватися вивчення інтерференції.

Грамматичними особливостями, які можуть спричинити інтерференцію, за М.Кур'яною є:

- а) розбіжності в граматичній будові мови;
- б) різний обсяг змісту подібних конструкцій;
- в) різні функціональні характеристики (наприклад різні форми однини та множини);
- г) відмінне частотне навантаження активного та пасивного стану, дійсного й умовного способів, інфінітивних конструкцій

тощо;

г) різна сполучуваність слів. Наприклад, під час перекладу з української мови слова, які в англійській мові мають лише форму однини (наприклад *advice, money*), набувають форми множини. Цим типом інтерференції також спричинене неправильне вживання граматичного часу, закінчень, артиклів і таке інше. Так, у реченні: *It is clear whose faces was separated by the hyperplane*, замість дієслова *were*, яке вживається із множиною, використано неправильну форму минулого часу дієслова *to be*. Ще однією поширеною помилкою є вживання двох заперечень в англійському реченні за аналогією з українським: *Nobody knows nothing about it*, замість *Nobody knows anything about it*. Крім того, частим є неправильне використання прийменників: збільшувати на 10 % – *to increase by 10 %* (а не *on 10 %*), установити на нуль – *to set to zero* (а не *on zero*) [9, с.5].

Значні відмінності в граматичних мовних системах, які піддаються аналізу, пов'язані насамперед із тим, що англійська мова належить до аналітичного типу мов, оскільки граматичні відношення виражаються службовими словами, порядком слів й інтонацією. Так, наприклад, показником синтаксичної функції слова є його місце в реченні, оскільки в англійському розповідному реченні (за винятком емпатичного) існує, як відомо, чіткий порядок слів: підмет (з пояснювальними словами); присудок (із пояснювальними словами); додаток; обставина (зі стилістичних міркувань в окремих випадках може стояти на початку речення, перед групою підмета). Українська мова, навпаки, належить до синтетичного або флективного типу й передає граматичні значення за допомогою флексій.

На думку Г.Бурденюка та В.Григоровського, помилки в іноземній мові – це результат неправильного вибору мовних засобів іноземної мови для вираження певної думки. Причини неправильного вибору можуть бути різними:

- 1) семантичне, структурне, функціональне ототожнення явищ рідної та іноземної мов;
- 2) вплив таких факторів як переосмислення на ґрунті непорозуміння, спричиняє виникнення неправильних асоціацій, іноді виключно механічного характеру [4, с.30].

К.Кійтсоглу-Влаку в своїй статті "Наслідки помилок" зазначає, що "помилки можуть бути пов'язані з інтерферентним впливом як рідної, так і мови, що вивчається. Якщо цей вплив виявляється у граматичних показниках, морфології, структурі речення, то йдеться про морфолого-синтаксичну інтерференцію. А також варто зазначити, що на кількість помилок впливає психологічний стан студента (стрес, емоції, втома) та неухважність, не досить серйозне ставлення до правильності свого мовлення" [4, с.31].

У руслі вирішення проблеми граматичної інтерференції є пошук шляхів пояснення механізму помилок. Т. Кузнєцова звертає особливу увагу на роль механізму встановлення й формування правильної і помилкової мовленнєвої дії іншою мовою. Помилки у мовленні іноземною мовою, зумовлені використанням засобів рідної мови – це прояв інтерференції. Науковець переконана, що передумовою інтерференції є переважне використання студентом РМ у процесі використання ІМ [12, с.173].

В. Виноградов виділяє два складники механізму помилок у мовленні іноземною мовою: інтерференцію та аналогію. Інтерференція трактується ним як заміна схем і моделей мови, або заміна схем та моделей першої іноземної мови за зразком другої. Помилки, зумовлені хибною аналогією, завжди торкаються норми і виникають у засвоєній системі, яка впливає на норму і спричиняє систематичну заміну нормативно прийнятого. Цей вплив трактується як своєрідна інтерференція, що відбувається в межах системи і норми тієї самої мови або через аналогію з системою і нормою рідної мови. Звідси інтерферентна аналогія виступає як центральна ланка механізму помилок, підґрунтям дії якої може бути система ІМ2 системи ІМ1, норма ІМ1 та ІМ2 [5, с.55-56].

С.Сорокіна, запропонувавши класифікацію помилок, які викликають граматичну інтерференцію, пов'язану з екстралінгвістичними факторами (незнання мовного матеріалу, неуважність). Критерієм розподілу фактів граматичної інтерференції від випадкових помилок служить типовість помилок у мовленні аналогічного походження в іноземній мові білінгва [10, с.10-13].

А.Залевська також наголошує на потребі контрастивного аналізу, який розроблявся з метою виявлення особливостей взаємодії мов у процесі навчання (штучний білінгвізм). Вибір контрастивного аналізу був зумовлений уявленнями про те, що оволодіння мовою полягає у формуванні навичок через практику. Оскільки до часу засвоєння ІМ2 навички використання РМ усталені, вони чинять вплив на становлення нових навичок РМ2: відбувається перенесення вже сформованих навичок. Звідси були зроблені висновки, що наявність відмінностей між мовами зумовлює значні розходження для виявлення критичних моментів, які мають бути враховані при вивченні мови для уникнення інтерференції. Використаний з цією метою контрастний аналіз – це зіставлення двох мовних систем, а отриманий таким шляхом перелік розходжень між мовними явищами слугує основою для прогнозування труднощів і помилок [6, с.294-295].

На морфологічному рівні розглядається структура слова, форми словозміни, способи вираження граматичних значень, а також віднесення слів до визначеної частини мови. Основною одиницею морфологічного рівня є морфема – найменша структурна одиниця, що має двосторонній характер. Як і кожна одиниця мови, окрім фонем, морфема є єдністю форми і змісту. Слід зазначити, що саме морфологічна інтерференція найбільш досліджена на морфемному рівні. Е.Хауген, вважає, що міжмовне ототожнення поширюється і на значущі елементи, які ми будемо називати морфемами; сюди відносяться корінь, основи слова, префікси, суфікси та будь-які мінімальні звукові відрізки, що володіють значенням. Інтерференція морфем виникає внаслідок ідентифікації або їх звукової оболонки, тобто фонологічних складових, або їх значення [10, с.70]. Таким чином, морфологічна інтерференція на рівні морфем може проявлятися як фонологічна (звукова), так і семантична (смилова) інтерференція, що визначається результатом впливу мов (під морфемою мається на увазі усталена послідовність морфем, що складають її матеріальну сторону; зміст морфем, або її семантика, що складається з визначеного набору мінімальних смислових елементів) [10, с.4].

Засобами словотворення в порівнюваних мовах є словотвірні морфемні – префікси і суфікси, а також фонетичні зміни у структурі кореня: чергування голосних (у німецькій мові – аблаут, умлаут, переломлення), значно рідше – приголосних. Словотвірні афікси використовуються в афіксальному слововиводі; фонетична зміна у корені (голосних чи приголосних звуків) може супроводжувати як безафіксне словотворення, так і афіксальний слововивід, наприклад, *Stand, Trieb*, сміх, хід, плач – безафіксне утворення іменників від дієслівних основ; *зелень, молодь* – безафіксні іменники, співвідносні з прикметниковими основами: *Gebirge, Gehilfe* – суфіксально-префіксальне утворення іменників за наявності переломлення [10, с.4].

Одним із основних завдань, що виникають у процесі вивчення ІМ2, є подолання помилок, викликаних граматичною інтерференцією. Саме для цього, на нашу думку, є необхідним застосування на заняттях із ІМ2 контрастивного аналізу граматичних систем ІМ1 та ІМ2, що ставить за мету передбачення тих моментів, де можуть виникнути труднощі та їх попередження у процесі навчання ІМ2 [8, с.21]. У методиці навчання ІМ використовуються два типи зіставлень: білінгвальне – зіставлення ІМ з РМ, та полілінгвальне – зіставлення ІМ2 з ІМ1 та РМ [12, с.28]. У межах нашого дослідження принципове значення має полілінгвальний тип зіставлення, який дає можливість визначити три групи мовних явищ, а саме: явища, які мають аналоги з ІМ1; явища, які не мають будь-яких аналогів; явища, які частково співпадають в обох мовах.

Слід зазначити, що мовні явища, які належать до першої групи, засвоюються порівняно легко, оскільки при цьому відбувається перенос мовленнєвих навичок і вмінь ІМ1 на ІМ2. Найбільші труднощі на заняттях з ІМ2 становлять собою явища, які частково співпадають в обох мовах, оскільки тут має місце інтерферуючий вплив з боку ІМ1 [12, с.168].

Вивчаючи синтаксичну інтерференцію, слід пам'ятати, що синтаксис – це розділ науки про мову, який вивчає будову та значення словосполучень і речень. Синтаксис виступає в ролі найважливішої ланки не тільки вивчення й опису мови, але і її функції-

онування. Без синтаксису немає власне комунікації. Синтаксичні звороти різноманітні за своїм обсягом. У системі синтаксичних одиниць найпоширеніше протиставляються речення та словосполучення, які репрезентують відповідно великий та малий синтаксис. Одиницями типологічного зіставлення на синтаксичному рівні мови виступають:

- 1) синтаксичні відношення, синтаксичні зв'язки та синтаксичні процеси;
- 2) словосполучення;
- 3) речення;
- 4) члени речення.

Синтаксична інтерференція виражається у заміні правил синтаксичного оформлення речення, властивих кожній з контактуючих мов. Для англійської мови характерним є сталий порядок слів у реченні. У розповідному реченні типовим є прямий порядок слів, коли підмет стоїть перед присудком, після якого вживається прямий додаток, німецькій мові теж притаманний такий порядок слів у реченні, але коли присудок є складним, то друга його частина ставиться в кінці речення, що спричиняє синтаксичну інтерференцію.

Таким чином, коли ми розглядаємо інтерференцію в межах частини мови і притаманних їй категорій, то це морфологічна інтерференція, а коли вивчаємо інтерференцію членів речення і різних типів речення, мова йтиме про синтаксичну інтерференцію [1, с. 100].

Є. Верещагін вважає, що інтерференція в синтаксисі виражається головним чином у заміні правил синтаксичного оформлення речення, властивих кожній з контактуючих мов, загальними правилами, які формують ті ж смислові відношення. Синтаксична інтерференція може проявлятися практично у всіх членах ре-

чення, у порядку слів у ньому та в його будові [3, с. 101]. Отже, синтаксична інтерференція - це явище, пов'язане з порушенням синтаксичних зв'язків між словами, неправильним використанням синтаксичних конструкцій під впливом синтаксичних зв'язків з мовою безпосереднього контакту.

Практика навчання та результати спеціальних досліджень свідчать про те, що відсутність сформованих навичок і вмінь володіння другою іноземною мовою, здатних протидіяти інтерферуючому впливу рідної мови та першої іноземної, призводить до значної кількості помилок в усному та писемному мовленні студентів. Це перешкоджає правильному розумінню і нормативному лексико-граматичному оформленню іншомовного висловлювання, особливо на початковому етапі, де закладаються основи володіння конкретною іноземною мовою, у нашому випадку англійською після німецької в українськомовній студентській аудиторії.

Отже, у процесі вивчення англійської мови після німецької потрібно враховувати порівняльно-типологічний аналіз, через який відбувається прояв граматичної інтерференції, що зумовлюється недостатньою диференціацією ознаки ІМ1 через відсутність подібної ознаки в РМ та ІМ2, надмірною диференціацією ознаки ІМ1 через те, що вона представлена в ІМ2 та РМ кількома ознаками та хибною інтерпретацією ознаки ІМ1 у відповідності з правилами РМ. Причина помилок на граматичному рівні є розбіжності в вираженні граматичних значень різними формами у трьох мовах. Для подолання інтерферуючого впливу РМ та ІМ необхідні усвідомлення характеру розходжень та формування граматичної компетенції у студентів за допомогою цілеспрямованої системи вправ, які сприяють успішному засвоєнню матеріалу. Розробка такої системи буде предметом дослідження наших наступних публікацій.

Література та джерела

1. Алимов В.В. Явление лингвистической интерференции при изучении специального перевода (на примере русского, английского и французского языков в военном, техническом и юридическом переводе): дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / Вячеслав Вячеславович Алимов. - Москва, 1998. - 196 с.
2. Анисимова А.О. До проблеми дидактичного зіставлення контактуючих мов у процесі навчання другої іноземної мови. / А.О.Анісімова – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_15/files/P1511_09.pdf
3. Артемчук Г.І. Порівняльна типологія німецької і української мов / Галик Ісакович Артемчук. - К.: Вища школа, 1987. - 312 с.
4. Багана Ж. Языковая интерференция в условиях франко-конголезского билингвизма: Автореф. дис. докт. филол. наук. / Жером Багана – Саратов, 2004. - 42 с.
5. Виноградов В.А. Лингвистические аспекты обучения языку. Универсальное и ареальное при обучении произношению. Вып. 1. / Виктор Олексійович Виноградов. -М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. -57 с.
6. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика / Наталья Дмитривна Гальскова. - М.: Академия, 2004. - 336с.
7. Залевская А.А. Межъязыковые сопоставления в психолингвистике: Учебное пособие / Александра Александровна Залевская. - Калинин: Калининск. государственный ун-т, 1979. - 84 с
8. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: підручник / Михайло Петрович Кочерган. - К.: ВЦ «Академія», 2006. - 424 с.
9. Кур'янова М.О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук.: 10.02.16 / Марина Олександрівна Кур'янова – К., 2006. - 19 с.
10. Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов / Станіслав Володимирович Семчинський – К.: Вища шк., 1974. - 256 с.
11. Хауген Э. Языковой контакт / Э.Хауген // Новое в лингвистике. - Вып. 6. Языковые контакты. - М., 1972. - С. 62-98.
12. Щерба Л.В. О понятии смешения языков. В кн.: Лев Володимирович Щерба. Избранные работы по языкознанию и фонетике. I. - Л., 1958. - С. 40-53.

Проаналізовано лінгвістическі методи, що визначають причини проявлення граматическої інтерференції в процесі вивчення англійського мови як другого іноземного. Виявлено суб'єктивні та об'єктивні фактори, що викликають граматическу інтерференцію. Охарактеризовано морфологіческу та синтаксическу граматическу інтерференції. Визначено помилки, що є її передумовами.

Ключеві слова: морфологіческа інтерференція, синтаксическа інтерференція, контрастивний метод, другої іноземний мови.

The article deals with the linguistic methods of defining the reasons of the grammar interference in the process of learning English as a second language. The subjective and objective factors of grammar interference has been found. The morphological and syntactic grammar interferences and its mistakes have been analyzed. The basis of the study of grammatical interference, in our opinion, should be the analysis of errors, as they are the concrete manifestation of it.

Key words: morphological interference, syntactic interference, contrastive analysis, a second foreign language.